

12 / 2554 (ครั้งที่ 1)

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

249987

รายงานวิจัยชุดโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก
กรณีศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย ด้วยป่าแสม
ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

A Project of Research and Innovation for Technology Transfer to
Grass Root Community : A Case Study of Conservation and
Restoration of Natural Resources Through Coppice at Bangkachai
Bay Focused on Principles of Sufficiency Economy Philosophy and
Local Intellect.

โดย

ชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ

ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

และมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประจำปีงบประมาณ 2554

600255302

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

249987

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก กรณีศึกษาการ
อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย ด้วยป่าเสม็ดหลักปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

โดยชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ

รายงานฉบับสมบูรณ์

208987

โครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก กรณีศึกษาการ
อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย ด้วยป่าเสม็ดหลักปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

ชลพรรณ	ออสปอนพันธ์
วิรัช	สมัครสมาน
สวัสดี	พุดณะ

ชุดโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

The main purposes of this research project were: (1) to investigate the cause and impact of declined mangrove forests at Bangkachai Bay, (2) to study patterns of technology transfers to grass root community suitable to create community participatory learning for coppice conservation and restoration at Bangkachai Bay in accordance with the philosophy of sufficiency economy and folk wisdom, (3) to study ways to increase capacity of Bangkachai and Takardngow Subdistrict Administrative Organizations concerning their natural resource and environment management, (4) to study the policy implementation of community organizations focused on philosophy of sufficiency economy and folk wisdom. The PAR procedure was employed for the research design.

The major results were revealed. One, villagers and mangrove forests share their dependent combination. That is, mangrove forests become resources as food and herb while people help conserve and restore the mangrove forests to enhance their resourcefulness. Two, villagers and local administrative organizations initiate a project to collect data systematically used as a base for their community problem solutions. Three, development of democracy process was done to raise villagers' awareness in order to increase their participation in natural resource and environment conservation. Five, the coppice forest is natural technology constructed as walls to protect riverbank erosion.

It is recommended that the philosophy of sufficiency economy and folk wisdom be promoted as a cohabitation principle between the villagers and community mangrove forests. The people make their living through the self efficiency at mangrove forests. At the same time, they help maintain the natural abundance of mangrove forests for younger generations. The local administrative organizations should take a leadership role for conserving and restoring natural resources rather than waiting for suggestions made by the outsiders. This is because they are local residents who know their own problems and suitable ways of solutions. The government sector should push country development strategies into practice based upon biological varieties as well as natural resource and environment stability. In addition to the government performance, important issues include applying public power on policy and strategy, maintaining resources and ecosystem balance, creating good environment to enhance life quality and sustainable development. The government sector should promote knowledge management systematically in order to collect local intellect scattered in individuals and documents for individual and community suitable development.

- ชื่อเรื่อง : โครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก กรณีศึกษา การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย ด้วยป่าเสม็ดหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน
- ผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ
- สังกัด : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี
- ปีงบประมาณ : 2554

บทคัดย่อ

249987

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ศึกษาสาเหตุและผลกระทบของการลดลงของป่าชายเลน อ่าวบางกะไชย เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการและการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานรากที่เหมาะสม ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเสม็ด ของอ่าวบางกะไชยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน ศึกษาแนวทางเพิ่ม ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกะไชยและองค์การบริหารส่วนตำบลตะกาดเจ้ากับการ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเพื่อศึกษาลักษณะการนำนโยบายไปปฏิบัติโดย องค์การชุมชนโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็น การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผลการวิจัยพบว่า ข้อค้นพบที่สำคัญได้แก่ ชาวบ้านกับป่าชายเลนสามารถอยู่ร่วมกันได้แบบพึ่งพาทอดอาศัยซึ่งกันและกันโดยชาวบ้านได้อาศัยป่าชาย เลนเป็นแหล่งหาอาหารสมุนไพรขณะเดียวกันป่าชายเลนก็ได้อาศัยชาวบ้านดูแลรักษาและฟื้นฟูให้เกิด ความอุดมสมบูรณ์ข้อค้นพบต่อไปคือชาวบ้านและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เกิดแนวคิดที่จะริเริ่ม การจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อที่จะนำมาใช้เป็นฐานคิดในการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้ตรงกับ สภาพการณ์ที่แท้จริงของปัญหาข้อค้นพบเรื่องการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยโดยมุ่งเน้นสร้าง จิตสำนึกให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยวิธีบอก ปากต่อปากและข้อค้นพบประการสุดท้ายได้แก่ ป่าเสม็ดคือเทคโนโลยีที่ธรรมชาติสร้างมาให้เป็น กำแพงป้องกันการกัดเซาะริมตลิ่ง ข้อเสนอแนะควรส่งเสริมแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็น หลักในการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับป่าชายเลนของชุมชน เป็นการเข้าไปทำมาหากินในป่า ชายเลนแบบพอเพียง ส่วนชาวบ้านสามารถเป็นผู้ดูแลรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนไว้ให้ ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ต่อไป องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทเป็นแกนนำ ในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าที่จะรอให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาชี้แนะ เพราะว่าองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นคนในพื้นที่ที่จะทราบถึงปัญหาและแนวทางการแก้ไขได้ชัดเจน รัฐบาลควร ผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับ พลังมวลชนในการนำนโยบาย ยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ นอกเหนือจากการปฏิบัติหน้าที่ของทางราชการ การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับ

249987

คุณภาพชีวิตและ พัฒนที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นจริงกับภาคประชาชน รัฐบาลควรส่งเสริมการจัดการ
ความรู้ (Knowledge Management) อย่างเป็นระบบเพื่อการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาของ
ชุมชนท้องถิ่นที่กระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาเป็นระบบเพื่อให้สามารถนำ
ความรู้นั้นออกมาใช้พัฒนาตนเองชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานรากกรณีศึกษา การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชยด้วยป่าเสมียดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาชาวบ้านสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัย ราชภัฏรำไพพรรณี รองศาสตราจารย์พรทิพา นิโรจน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.คมพล สุวรรณภู และผู้ช่วยศาสตราจารย์อรุณวิทย์ เฉลิมพงษ์ ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำปรึกษา คำแนะนำ และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางกะไชยและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตะกาดเจ้า ชาวบ้านทุกท่าน ขอขอบคุณคณะนักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และคณะนักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏรำไพพรรณีที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการวิจัยภาคสนามเป็นอย่างดี ขอขอบคุณ ชาวบ้านและแกนนำชาวบ้านทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เป็นอย่างดีและขอบคุณน้ำใจของ ชาวตำบลบางกะไชยและตำบลตะกาดเจ้าเป็นอย่างสูงที่ให้ความอนุเคราะห์ ในการทำโครงการวิจัยใน ครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ประโยชน์และคุณค่าอันเนื่องมาจากผลการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบแด่ บิดา มารดา ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ง
สารบัญแผนภาพ	จ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย	3
1.4 คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ และบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	7
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับป่าชายเลนและการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนในรูปแบบต่าง ๆ	12
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต	31
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	41
บทที่ 3 กระบวนการวิจัย	
3.1 กระบวนการ PAR	42
บทที่ 4 บริบทชุมชนและสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย	
4.1 บริบทชุมชนบางกะไชย	44
4.2 บริบทชุมชนจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่และสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย	51
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
5.1 อภิปรายข้อมูลผลการศึกษตามกรอบแนวคิดการวิจัย	61
5.2 องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย	64

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 6 (ต่อ)	
บทที่ 6 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	
6.1 สรุปผลการศึกษา	74
6.2 อภิปรายผล	79
6.3 ข้อเสนอแนะ	81
บรรณานุกรม	83
ภาคผนวก	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 แสดงกลุ่มอาชีพ/กลุ่มวิสาหกิจของชุมชน	4
2.1 ระยะเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน	29
4.1 แสดงจำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้าน	49
4.2 แสดงพื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดจันทบุรี	44
4.3 แสดงเนื้อที่ (ไร่) ป่าชายเลนและนาทุ่งของจังหวัดจันทบุรี	54